

T. S. ELIOT

PUSTÁ ZEMĚ

1947

B. STÝBLO, PRAHA

EZROVI POUNDOVI,
il miglior fabbro,
věnováno

*'Nam Sibyllam quidem Cumis ego ipse oculis
meis vidi in ampulla pendere, et cum illi pueri
dicerent: Σίβυλλα τί θέλεις; respondebat illa:
ἀποθανεῖν θέλω.'*

1

Pohřbívání mrtvých

Ze všech měsíců je duben nejkrutější, vyhání
šeříky z mrtvé půdy, mísí
vzpomínku s touhou, probouzí
malátné kořeny jarním deštěm.

- 5 Zima nás chránila v teple, pokrývají
zemi zapomínavým sněhem a živíc
ten drobet života suchými hlízami.
Léto nás překvapilo, přicházejíc přes Starnbergersee
s přeháňkou deště; zastavili jsme se v kolonádě
10 a šli jsme dál v slunci až do Hofgarten
a pak u kávy hodinku povídali.
Bin gar keine Russin, stamm' aus Litauen, echt deutsch.
A když jako děti jsme bývali u mého bratrance,
arcivévody, svezl mne jednou na saních
15 a já jsem se bála. Řekl mi, Marie,
Marie, drž se dobře. A jeli jsme dolů.
Na horách, tam se cítíte volně.
Čítávám dlouho do noci a v zimě odjíždím na jih.

- Jaké to jsou kořeny, které se prodírají, a jaké to větve vyrůstají
20 na tomto kamenném rumišti? Synu člověka,
ty to nevíš ani neuhodneš, neboť znáš
jen kupu rozbitých model, kam bije slunce
a kde suchý strom nechrání, cvrček nedá úlevu
a na suchém kameni nezazní voda. Jen
25 tady pod touto červenou skalou je stín,
(pojď v stín této červené skály,)

a já ti ukážu něco docela jiného, než
je tvůj stín, ráno krácející za tebou,
a než je tvůj stín, večer jdoucí ti vstříc.

30 Ukážu ti strach v hrsti prachu.

Frisch weht der Wind
der Heimat zu
mein Irisch Kind
wo weilest du?

35 »Je tomu rok, cos mi dal po prvé hyacinty;

říkali mi proto dívka s hyacinty.«

Ale když jsme se pozdě vrátili z hyacintové zahrady,
měla jsi náruč plnou a vlasy zvlhlé, já nemohl
promluvit, mé oči pohasínaly, nebyl jsem

40 živý ani mrtvý, nic jsem nevnímal,

zíraje do srdce světla, do ticha.

Oed' und leer das Meer.

Madame Sosostriis, slavná věstkyně,

dostala silnou rýmu, přesto však

45 je známa jako nejmoudřejší žena v Evropě

s bezbožnou hromádkou karet. Tady je, řekla,

vaše karta, utonulý Fénický námořník,

[tyto perly, to byly jeho oči. Hleď!]

tady je Belladona, Paní Skalisek,

50 vládkyně situací.

Tady je muž s trojzubcem a tady Kolo,

a tady jednooký obchodník a tato karta,

- kteřá je práždná, je to, co nese na rubu
a co je mi zakázáno vidět. Nepřichází mi však
- 55 **Oběšenec. Bojte se smrti utopením.**
Vidím zástupy lidí, chodí kolem dokola.
Děkuji vám. Uvidíte-li drahou paní Equitone,
vyřídte jí, že jí přinesu horoskop sama.
Člověk musí být tak opatrný v této době.
- 60 **Neskutečné město,**
pod hnědou mlhou zimního svítání,
po Londýnském mostě se valil dav, tak mocný,
nikdy bych si nebyl myslel, že smrt jich tolik poničila.
Občas někdo z nich vzdychl
- 65 **a každý se upřeně díval před sebe na zem.**
Proudili vzhůru na návrší a dolů ulicí krále Viléma,
až tam, kde Panna Maria Woolnothská odbíjí hodiny
hluchým zvukem při posledním úderu deváté.
Tam spatřil jsem člověka, s nímž jsem se znával.
Zavolal jsem na něho: »Stetsone!
- 70 **Ty, který jsi býval se mnou u loďstva v Mylae!**
Ta mrtvola, cos loni zasadil v zahradě,
začala už klíčit? Pokvete letos?
Či zžehl její lůžko náhlý mráz?
Ó, drž psa daleko od těla, je to přítel lidí,
- 75 **nebo ji opět vyhrabe svými drápy!**
Ty! hypocrite lecteur! — mon semblable! — mon frère!«

2

Hra v šachy

Židle, v níž seděla, jak lesknoucí se trůn
zářila na mramoru, kde zrcadlo
na sloupech zdobených vinnými hrozny,
80 z nichž vykukoval zlatý Kupido
[a jiný skrýval oči za jeho křídlem],
násobilo plameny sedmiramenného svícnu,
odrážejícího světlo na stůl,
kde se s ním střetal třpyt jejich šperků,
85 rozlévajících se ze satinových skříněk v bohatou záplavu;
v nedovřených fiolách ze slonoviny a barevného skla
se tajily její podivné, umělé parfumy,
masti, pudry nebo voňavky — mámily, mátly
a stápěly smysly ve vůních, neseny vzduchem,
90 který vanul svěže od okna, vystupovaly,
zesilující plameny svící,
vrhaly jejich kouř do laquearií,
rozchvívajíce vzory na kasetovém stropě.
Ohromná dřeva, jež moře nasýtilo mědí,
95 planula zeleně a oranžově, rámována barevným kamenem,
a v tomto smutném světle plul vyřezávaný delfín.
Nad starým krbem byla okázale rozestřena,
jako by se tam otvíralo okno na lesní scénu,
proměna Filomély, barbarským králem
100 tak surově znásilněné; a přece slavík
tam naplňoval celou pustinu svým neposkvrnitelným hlasem

a stále volal a jeho »tak tak« stále světem zní
do uší nečistých.

A o jiných vyschlých pahýlech času
105 se vyprávělo na zdech; ztrnulé podoby
se vykláněly a nakloněné dusily stísněný pokoj.
Kroky se šouraly po schodišti.
Pod světlem ohně, pod kartáčem, na jejích vlasech
vyskakovaly ohnivé body,
110 vyzařovaly v slova, potom se prudce zklidnily.

»Dnes večer nemám nervy v pořádku. Ne, nemám. Zůstaňte se mnou
Mluvte na mne. Proč nikdy nemluvíte. Mluvte.
O čem myslíte? Na co myslíte? Nač?
Nikdy nevím, nač myslíte. Tak myslíte.«

115 Myslím na to, že jsme v krysí uličce,
kde mrtví nechali své kosti.

»Jaký je to hluk?«

Vítr pode dveřmi.

»A jaký je to nyní hluk? Copak to dělá ten vítr?«

120 Nic zase nic.

»A vy,

nevíte nic? Nevidíte nic? Nevzpomínáte si
na nic?«

Vzpomínám,

125 tyto perly, to byly jeho oči.

»Jste živ nebo mrtev? Máte prázdnou v hlavě?«

Ale

O O O O that Shakespeherian Rag —

It's so elegant

130 So intelligent

»Co teď budu dělat? Co budu dělat?«

»Vyběhnu ven jak jsem a půjdu po ulici

s rozpuštěnými vlasy, jen tak. Co budeme dělat zítra?

Co vůbec kdy budeme dělat?«

135 Horkou koupel v deset.

A když prší, limusinu ve čtyři.

A zahrajeme si šach,

svírajíce oči bez víček a čekajíce, až někdo zaklepe.

Když Lilin manžel se vrátil z války, povídal jsem —

140 povídal jsem jí to bez okolků, sám jsem jí to povídal,

POSPĚŠTE SI PROSÍM ZAVÍRÁME

teď, když Albert se vrátí, uprav se trochu.

Bude chtít vědět, cos udělala s penězi, které ti dal,

aby sis dala spravit zuby. Ano, byla jsem tam.

145 Dej si je vytrhat, Lily, a poříd' si pěkný chrup,

řekl, na mou duši, nemohu se tak dívat na tebe.

A já taky ne, povídám a myslím na ubohého Alberta,

byl čtyři roky na frontě, potřebuje si užít,

a nebude-li to s tebou, budou chtít jiné.

150 No, tak to tedy je, řekla. Tak trochu, povídám.

Nu dobrá, budu vědět, komu mám za to děkovat, řekla a změřila si mě.

POSPĚŠTE SI PROSÍM ZAVÍRÁME

Když se ti to nelíbí, není to nic platné, povídám.

Jsou ještě jiné, které ho s chutí popadnou, když ty nebudeš chtít.

155 Ale jestli ti Albert uteče, bude to tvoje vina.

Měla by ses stydět, povídám, že vypadáš tak staře.

[A je jí teprve jedenatřicet.]

Nemohu za to, řekla a udělala dlouhý obličej,

je to od těch pilulek, které jsem vzala, abych se toho zbavila.

160 [Vzala jich už pět a málem by byla zemřela k vůli malému Jiřímu.]

Lékárník řekl, že vše zas bude v pořádku, ale já nejsem pořád ve své kůži.

Ty jsi ale úplný blázen, povídám.

Ovšem, když tě Albert nenechá na pokoji, pak to tak dopadá, povídám,
proč ses vdávala, když nechceš mít děti?

165 **POSPĚŠTE SI PROSÍM ZAVÍRÁME**

Tuto neděli byl Albert doma, měli horkou šunku

a pozvali mě na oběd, abych věděl, jak chutná, když je tak pěkně teplá ---

POSPĚŠTE SI PROSÍM ZAVÍRÁME

POSPĚŠTE SI PROSÍM ZAVÍRÁME

170 Brounoc Bille. Brounoc Lou. Brounoc May. Brounoc.

Sbohem. Brounoc. Brounoc.

Dobrou noc, dámy, dobrou noc, drahé dámy, dobrou noc,
dobrou noc.

3

Kázání ohně

Stan řeky stržen: poslední prsty listů
se zatínají a noří v mokrý břeh. Vítr
175 se prohání hnědou zemí neslyšen. Nymfy odcestovaly.
Sladká Temže, tiše plyň až do konce mé písně.
A řeka neunáší už prázdné lahve, mastné papíry,
hedvábné kapesníky, krabice, nedopalky cigaret
nebo jiná svědectví letních nocí. Nymfy odcestovaly.
180 I jejich přátelé, povaleči, synové ředitelů bank
odcestovali, neznámo kam.
U vod Lemanu jsem se posadil a plakal . . .
Sladká Temže, tiše plyň až do konce mé písně.
sladká Temže, tiše plyň, má řeč nebude hlučná ani dlouhá.
185 Ale za sebou v mrazivém vichru slyším
chrastění kostí a chechtot od ucha k uchu.
Krysa proklouzla tiše porostem
smýkajíc slizké břicho po břehu,
zatím co jsem chytal ryby v kalném kanále
190 za zimního večera za rohem za plynárnou
zamyšlen nad ztroskotáním svého královského bratra
a nad smrtí svého královského otce, který zemřel před ním.
Bílá nahá těla na vlhké nízké zemi
a kosti pohozené v malém, nízkém, suchém podkroví
195 zachrastí, jak je rok dlouhý, jen pod krůčky krys.
Ale za sebou chvílemi zaslechnu
zvuk trubek a aut, které přivezou
Sweeneyho na jaře k paní Porterové.

O the moon shone bright on Mrs. Porter
200 And on her daughter
They wash their feet in soda water
Et O ces voix d'enfants, chantant dans la coupole!

Tak tak tak
bí bí bí bí bí
205 tak surově znásilněná.

Téree

Neskutečné Město
pod hnědou mlhou zimního poledne
pan Eugenides, kupec ze Smyrny,
210 neoholen, s kapsou plnou rozinek
c. i. f. Londýn, na předložení dokladů,
pozval mne demotickou franštinou
na oběd do hotelu Cannon Street
a pak na weekend do Metropolu.
215 V tu fialovou hodinu, když oči a záda
se od stolu zvedají, když čeká lidský motor
jako čeká chvějící se taxi,
já, Tiresias, ačkoli slepý, chvějící se mezi dvěma životy,
starý muž se svrásčitými ženskými prsy, mohu vidět
220 v tu fialovou hodinu, večerní hodinu, která odbíjí
k návratu, jak vrací se námořník s moře
a písárka domů v hodinu čaje; odklízí snídani, rozdělává
v kamnech a prostírá si jídlo z konzerv.

Z okna nebezpečně rozvěšeno

225 její sušící se prádlo, ozářené posledními paprsky slunce,
na pohovce (v noci je to postel) leží na hromadě
punčochy, pantoflíčky, košilky, korsety.

Já, Tiresias, stařec s vrásčitými ňadry,
pochopil jsem tuto podívanou a předpověděl ostatek.

230 Já také jsem očekával předvídanou návštěvu.

On, uhrovitý mladý muž, přichází,
úředník malé bytové kanceláře, se smělým pohledem,
jeden z těch nepatrných, kteří nosí svou jistotu
jak bradfordský milionář svůj cylindr.

235 Tuší, že chvíle je nyní příznivá,
je po jídle, je zrudělá a znavená,
snaží se upoutat ji laskáním,
po němž netouží a které neodmítá.

Rozdrážděn a rozhodnut ihned útočí;

240 ruce se odvažují, nic jim neodporuje;
jeho ješitnost nežádá opětování
a vítá lhostejnost.

[A já, Tiresias, už dávno protrpěl to vše,
co se událo na této pohovce či posteli;

245 já, který seděl pod thébskými zdmi
a prošel hlubinami mrtvých.]

Ušetří poslední blahosklonný polibek
a tápavě schází schodištěm bez světla . . .

Ona se obrátí a hledí do zrcadla, jak je krásná,
250 sotva si vědoma, že milenec odešel dřív;
a mozkiem jí proběhne myšlenka jen na půl jasná:
»Dobrá, už to mám za sebou; tím líp.«
Když žena půvabná se vzdává příliš pošetile,
teď pokojem svým přechází už sama, bez poklon,
255 rukou si hladí vlasy z dlouhé chvíle
a spustí gramofon.

»Tato hudba mne provázela po vodách«
a po nábřeží do ulice královny Viktorie.
Ó Město město, občas slýchám
260 u výčepu v Dolní temžské ulici
sladké vzdychání mandoliny
a řinkot a tlachání zevnitř,
kde v poledne se povalují obchodníci s rybami: kde zdi
chrámu svatého Magna Mučedníka tají
265 nevysvětlitelný třpyt iónské bělosti a zlata.

Řeka potí
olej a dehet
bárky unáší
stoupající příliv
270 červené plachty
do šíře
vzduté větrem, otáčejí se na těžkém ráhnoví,

275 **Čluny smáčeji**
proudem nesené klády
dolů ke Greenwichi
kolem Ostrovů Psích.
Ólala lala
Ólala lalala

280 **Elizabeta a Leicester**
vesla pleskají
záď tvaru
zlaté ulity
červeň a zlato
čerstvý příboj
285 **čeří oba břehy**
jihozápadní vítr
unáší po proudu
hlahol zvonů
bílých věží

290 **Ólala lalala**
Ólala lala

»Tramwaje a zaprášené stromy.
Higbury mne zrodilo. Richmond a Kew
mne dodělaly. U Richmondu jsem zdvihla kolena
295 **ležíc na dně úzké kanoe.«**

»Mám nohy v Moorgate a srdce
pod nohama. Po té příhodě
plakal. Sliboval, že začne znovu.
Nic jsem neřekla. Proč bych se zlobila?«

300 »Na písčínách margatských
nemohu spojit
nic s ničím.
Ulámané nehty na špinavých rukou.
Můj lid pokorný lid který
305 nečeká nic.«

la la

Pak jsem přišel do Kartaga

Hořící hořící hořící hořící
Ó pane, ty mne rveš
310 Ó pane, rveš
hořící

**Feničan Phlebas, zemřelý před čtrnácti dny
zapomněl křik racků a vysoký příval moří
a zisk a ztrátu.**

315

Podmořský proud

**vymílal jeho kosti v šelestění. Jak se vznášel a padal,
proběhly mu obrazy všeho, co prožil.
Dostal se do víru.**

Křesťane nebo žide,

320

**ó, ty, který otáčíš kolem a díváš se k návětrné straně,
mysli na Phleba, který byl kdysi tak krásný a ztepilý jako ty.**

4

Smrt utopením

Po světle pochodní rudém na zpocených tvářích
po mrazivém tichu v zahradách
po agonii uprostřed balvanů
325 nářek a bědování
vězení a palác a ozvěna
jarního hromu nad vzdálenými horami
Ten který žil je nyní mrtev
my kteří jsme žili nyní zmiráme
330 s trochou trpělivosti

Není tu voda ale jen skála
skála a žádná voda a písčná cesta
cesta která se vine nahoru do hor
jaké jsou skalnaté hory bez vody
335 kdyby tam byla voda zastavili bychom se napít
uprostřed skal není možné se zastavit ani přemýšlet
pot je vyschlý a nohy jsou v písku
kdyby tu alespoň byla voda mezi skalami
mrtvá horská ústa s vyhlodanými zuby která nemohou plivat
340 zde není možné ani stát ani ležet ani sedět
ani ticho není tady v horách
ale hrom suchý neplodný bez deště
ani samota není tady v horách
ale červené nevrle tváře které se šklebí a mručí
345 ze dveří domů z rozpraskaného bláta

Kdyby tam byla voda

a ne skála
kdyby tam byla skála
a také voda
a voda
350 pramen
jezero ve skalách
kdyby tam byl aspoň zvuk vody
ne cikády
a zpívající suché trávy
355 ale zvuk vody padající přes skálu
kde samotářský drozd zpívá ve smrcích
drip drop drip drop
ale voda tu není

Kdo je ten třetí, který kráčí stále vedle tebe?
360 Když počítám, jsme tu spolu jen ty a já
ale když se podívám před sebe nahoru na bílou cestu
je tam vždy někdo jiný který jde vedle tebe
lehce jde zahalen v hnědý plášť s kápí
nevím zda muž či žena
365 — Kdo však je ten, který jde po tvém druhém boku?

Jaký je to zvuk vysoko ve vzduchu
sténání mateřského nářku
jaké jsou tyto zakuklené zástupy, proudící
po pláních bez konce, klopýtající po rozpraskané zemi

5

Co řekl hrom

- 370 obklíčené jen plochým obzorem
jaké je to město za horami
praská a znovu se tvoří a puká ve fialovém vzduchu
věže se řítí
Jerusalém Athény Alexandrie
- 375 Vídeň Londýn
neskutečné
Žena napjala pevně své dlouhé černé vlasy
a na těchto strunách přehrávala šepotavou hudbu
a netopýři s dětskou tváří ve fialovém světle
- 380 hvízdali a tloukli křídly
a slézali hlavou dolů po zčernalé zdi
a ve vzduchu věže vzhůru nohama
vyzváněly připomínavými zvony, které odbíjely hodiny,
a hlasy zpívaly z prázdných cisteren a z vyčerpaných studní.
- 385 V zoufalé díře mezi horami
v matném měsíčním světle, tráva zpívá
na vyvrácených hrobech, kolem kaple,
je tam pustá kaple, jenom domov větru.
Bez oken, dveře se viklají,
- 390 suché kosti nemohou nikomu ublížit.
Jenom kohout na korouhvičce
kykiryký kikyriký
v záblesku světla. Pak velké zadutí větru,
který přináší déšť

395 **Ganges klesl a zvadlé listy**
čekaly na déšť, zatím co černé mraky
se kupily v dálkách, nad Himavantem.
Džungle se krčila, shrbená v tichu.
Potom promluvil hrom

400 **DA**
Datta: co jsme dali?
Má přítelkyně, krev, která bije mým srdcem
strašnou odvahu jednoho okamžiku, kdy jsme se vzdali
věk rozumu ji nemůže vzkřísit

405 **touto a jen jí jsme žili**
nenajde se v našich nekrolozích
ani ve vzpomínkách, utkaných dobrotivým pavoukem,
ani pod pečeti, zlomenými suchým notářem
v našich prázdných pokojích.

410 **DA**
Dayadhvam: Slyšel jsem klíč
otočit se jednou ve dveřích, otočit jen jedinkrát
myslíme na klíč, každý ve svém vězení
myšlenkou na klíč utvrzujeme se ve svém vězení

415 **Jedině za soumraku vesmírné zvěsti**
na chvíli křísí poraženého Koriolana.

DA
Damyata: Člun odpověděl

radostně, moře bylo klidné pro ruku, zručnou
420 v plachtění a veslování, tvé srdce bylo by odpovědělo
radostně, tlukouc poslušně na vyzvání
poroučejícím rukám.

Seděl jsem na břehu,
chytal ryby a za mnou vyprahlá planina.
425 Dám nakonec do pořádku všechny své statky?
London Bridge is falling down falling down falling down
Poi s'ascose nel foco che gli affina
Quando fiam uti chelidon — Ó vlaštovko vlaštovko
Le Prince d'Aquitaine à la tour abolie
430 Nuž tedy, já tě slátám. Hieronymo opět zešilel.
Datta. Dayadhvam. Damyata.

Shantih shantih shantih.

Poznámky ařtorovy

Nejen k titulu, ale také k plánu a velké části symbolismu v podrobnostech básně dala podnět kniha Jessie L. Westonové o legendě o Svatém Grálu: *From Ritual to Romance* (Cambridge). Opravdu, tolik vděčím knize Westonové, která vysvětlí nesnáze básně mnohem lépe, než mohou učinit mé poznámky; a doporučuji tuto knihu (nehledě k její velké zajímavosti) každému, kdo usoudí, že báseň za to stojí. Jsem také velmi zavázán jinému antropologickému dílu, které hluboce ovlivnilo naši generaci; myslím totiž Frazerovu *The Golden Bough*. Čerpal jsem zvláště ze dvou svazků nazvaných *Adonis*, *Attis*, *Osiris*. Každý, kdo přečetl tato díla, pozná ihned v básni určité narážky na vegetační obřady.

1. POHŘBÍVÁNÍ MRTVÝCH

Verš 20. Srv. Ezechiel II, 1.

23. Srv. Ecclesiastes XII, V.

31. V. Tristan und Isolde, I, verše 5—8.

42. Id., III, verš 24.

46. Nejsem obeznámen s přesnou sestavou tarokových karet, od níž jsem se zřetelně odchýlil, abych sledoval svůj vlastní záměr. Oběšenec, jedna z tradičních karet, hodí se mému záměru dvojnásobem: poněvadž se sdružuje v mé myslí s Oběšeným bohem Frazerovým a poněvadž jej sdružuji s postavou v kápi v pasáži o putování učedníků do Emaus v V. části. Fénický námořník a Obchodník se objevují později; také „zástupy lidí“ a Smrt utopením se vyskytuje v části IV. Muže s trojzubcem (skutečnou tarokovou kartu) sdružuji docela libovolně s Králem rybářem.

48. [V. Shakespeare, Bouře:

Those are pearls that were his eyes!]

60. Srv. Baudelaire:

»Fourmillante cité, cité pleine de rêves,

Où le spectre en plein jour raccroche le passant.«

[»Hemžící se město, město plné snů,

kde přízrak za plného dne se věší na chodce.«]

63. Srv. *Inferno* III, 55—57:

»si lunga tratta
di gente, ch'io non avrei mai creduto
che morte tanta n'avesse disfatta.«

[»množství taková se brala,
až nevěřil jsem, tolik lidských synů,
že na tom světě smrt už byla vzala.«]

64. Srv. *Inferno* IV, 25—27:

»Quivi, secondo che per ascoltare,
non avea pianto, ma' che di sospiri,
che l'aura eterna facevan tremare.«

[»Tam podle toho, co se slyšet dalo,
pláč nebyl větší, nežli byly vzdechy,
jimiž cos věčný vzduch ten otřásalo.«]

66.—67. [Kostel Panny Marie Woolnothské a ulice krále Williama jsou v londýnské
City, v samém středu obchodního ruchu.]

68. Zjev, který jsem často zpozoroval.

74. Srv. Webster: nářek *Bílého ďábla*,

[»Oh! keep the dog far hence, that's friend to men.«]

76. Viz Baudelaire, Předmluva k *Fleurs du Mal*:

[»Čtenáři pokrytče, můj bližní, můj bratře!«]

II. HRA V ŠACHY

77. Srv. *Antonius a Kleopatra*, II, 11, ř. 190.

92. Laquearia. Viz *Aeneis*, I, 726:

„dependant lychni laquearibus aureis incensi,
et noctem flammis funalia vincunt.“

[„Rozžehnuté svícný visí ze zlatých kasetových stropů
a svíce vítězí plameny nad nocí.“]

98. Venkovský výjev. Viz Milton, *Paradise Lost*, IV, 140.

99. Viz Ovidius, *Metamorphoses*, VI, Philomela.

[Filoméla byla dcera athénského krále Pandiona; svou druhou dceru Proknu
dal za choť králi Téreovi. Téreus však zatoužil po Filoméle a odvezl ji z Athén
jakoby na pozvání sestřino. Po cestě jí vytrhl jazyk, aby nic nevyzradila, a
ukryl ji. Filoméla však uměle vyšíтым rouchem dala zprávu sestře Prokně.
Obě smluvily krvavou pomstu na Téreovi, jemuž předložily vlastního syna
k jídlu. Téreus, když se o tom dověděl, pronásledoval obě sestry, při čemž
se proměnil v dučka, Prokné v slavíka a Filoméla ve vlaštovku.]

100. Srv. část III, ř. 204.
 115. Srv. část III, ř. 195.
 118. Srv. Webster:
 »Is the wind in that door still?«
 [»Je vítr v těchto dveřích tichý?«]
 126. Srv. část I., ř. 37, 48.
 128.—130. [O O O Tenhle shakespearovský rag —
 ten je tak elegantní
 tak inteligentní.]
 138. Srv. partii šachů v Middletonově: *Women beware Women*.

III. KÁZÁNÍ OHNĚ

176. Viz Spenser, *Prothalamion*.
 [»Sweet Thames, run softly, till I end my song.«]
 192. Srv. *The Tempest*, I, II.
 196. Srv. Marvell, *To His Coy Mistress*.
 197. Srv. Day, *Parliament of Bees*:
 »When of the sudden, listening, you shall hear,
 A noise of horns and hunting, which shall bring
 Actaeon to Diana in the spring,
 Where all shall see her naked skin . . .«
 [»Když najednou, poslouchající, zaslechnete
 zvuk rohů a lovu, který přivede
 Acteona k Dianě na jaře,
 a všichni uvidí její nahou kůži . . .«]
 199. Neznám původ této balady, z níž jsou vyňaty tyto řádky, dozvěděl jsem se ji
 ze Sydney (Austrálie):
 [Ó, měsíc svítil jasně na paní Porterovou
 a na její dceru,
 v sodovce si nohy myjí.«]
 202. Viz Verlaine: *Parsifal*.
 [»Ó, tyto dětské hlasy zpívající v kupoli!«
 Narážka na sbor chlapců, zpívajících při shromáždění Rytířů svatého Grálu
 v Kopuli sálu hradu strážců Grálu Monsabat.]
 210. [C. i. f. (zkratka z angl. Cost, Insurance, Freight) značí, že nákladné, pojistné
 a dopravné je v cenu započítáno.] Rozinky byly označeny zkratkou c. i. f. a
 dopravní dokumenty odevzdány kupci až po zaplacení směnky na viděnou.

218. Tiresias, ačkoliv je pouhým divákem a v ději nevystupuje, je přesto v básni nejdůležitější postavou, v kterou se spojují ostatní. Jednooký obchodník s rozinkami splývá s Fénickým námořníkem a ten zas není úplně odlišný od neapolského prince Ferdinanda; stejně všechny ženy jsou jednou ženou a obě pohlaví se setkávají v Tiresiovi. Vskutku, podstatou básně je to, co vidí Tiresias. Celý úryvek z Ovidia je z hlediska antropologie velmi zajímavý.

»... Cum Iunone iocos et maior vestra profecto est
 Quam, quae contingit maribus«, dixisse, »voluptas.«
 Illa negat; placuit quae sit sententia docti
 Quaerere Tiresiae; venus huic erat utraque nota.
 Nam duo magnorum viridi coeuntia silva
 Corpora serpentum baculi violaverat ictu
 Deque viro factus, mirabile, femina septem
 Egerat autumnos; octavo rursus eosdem
 Vidit et »est vestrae si tanta potentia plagae«
 Dixit »ut auctoris sortem in contraria mutet,
 Nunc quoque vos feriam!« percussis anguibus isdem
 Forma prior rediit genetivaque venit imago.
 Arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa
 Dicta lovis firmat; gravius Saturnia iusto
 Nec pro materia fertur doluisse sui que
 Iudicis aeterna damnavit lumina nocte,
 At pater omnipotens (neque enim licet inrita cuiquam
 Facta dei fecisse deo) pro lumine adempto
 Scire futura dedit poenamque levavit honore.

221. To není tak přesné jako verše Saphiny, ale měl jsem na mysli pobřežního rybáře, který se vrací s nastávající nocí.

253. Viz Goldsmith, píseň v *The Vicar of Wakesfield*.

[»When lovely woman stoops to folly.«]

257. Viz *The Tempest*, jako výše.

[»This music crept by me upon the waters.«]

264. Vnitřek kostela sv. Magna Mučedníka je dle mého mínění z nejkrásnějších vnitřků Wrenových. Viz *The Proposed Demolition of Nineteen City Churches* (P. S. King & Son, Ltd.)

266. Zde začíná Zpěv (tři) dcer Temže. Od verše 292. až k 306. (včetně) mluví střídavě. Viz *Götterdämmerung*, III, 1: dcery Rýna.

279. Viz Froude, *Elizabeth*, sv. I, kap. IV, dopis De Quadry Filipovi Španělskému: »Odpoledne jsme byli na bárce, pozorující námořnické hry. (Královna) byla

sama s lordem Robertem a se mnou na zádi, když začali mluvit nesmysly, a došlo to tak daleko, že lord Robert na konec řekl přede mnou, že jim nic nezabrání v sňatku, bude-li si to královna přát.«

293. Srv. *Purgatorio*, V. 133;

»Ricorditi di me, che son la Pia;

Siena mi fe', disfecemi Maremma.«

[»Rač na mne, že jsem Pia, vzpomenouti.

Siena vznik, Maremma smrt mi dala.«]

307. Viz sv. Augustin: *Confessiones*: »pak jsem přišel do Karthaga, kde množství bezbožných lásek zpívalo všude kolem mých uší.«

308. Úplný text Buddhova Kázání ohně (které odpovídá svým významem Kázání na hoře), z něhož jsou vyňata tato slova, je přeložen v díle zesnulého Henry Clarke Warrena *Buddhism in Translation* (Harvard Oriental Series). Warren byl jeden z prvních pionýrů buddhistických studií na západě.

IV. SMRT UTOPENÍM

312. Opět z Konfesí sv. Augustina. Toto sblížení dvou představitelů východní a západní askese jako vyvrcholení této části básně není náhodné.

V. CO ŘEKL HROM

V první části pátého oddílu Pusté země je použito tři námětů: cesty do Emaus, přiblížení ke Kapliče nebezpečí (viz knihu Westonové) a přítomného rozkladu východní Evropy.

357. Je to *Turdus aonalaschkae pallasii*, poustevnický drozd, kterého jsem slyšel v okrese quebeckém. Chapman říká (v *Příručce ptactva severozápadní Ameriky*), že »je ponejvíce domovem v odloučených lesích a hustých samotách... Jeho zpěv není pozoruhodný bohatostí nebo mohutností, ale nic se nevyrovná čistotě a sladkosti jeho nápěvu a výjimečné modulaci.« Jeho zpěv »vodních kapek« je právem proslavený.

360. Tyto řádky byly podníceny zprávou o jedné z antarktických výprav (zapomněl jsem, které, ale myslím, že jedné z Shackletonových): vyprávělo se, že skupina badatelů při vypětí posledních sil měla stálý přelud, že tam bylo o jednoho člena víc, než se mohlo skutečně napočítat.

366.—376. Viz Hermann Hesse, *Blick ins Chaos*: »Schon ist halb Europa, schon ist zumindest der halbe Osten Europas auf dem Wege zum Chaos, fährt betrunken im heiligen Wahn am Abgrund entlang und singt dazu, singt betrunken und hymnisch wie Dimitri Karamasoff sang. Über diese Lieder lacht der Bürger beleidigt, der Heilige und Seher hört sie mit Tränen.«

401. »Datta, daydhvam, damyata« (dávej, měj soucit, ovládej). Báji o významu hromu najdeme v Upanišádě Brihadaranyaka 5, I. Překlad je v Deussenových *Sechzig Upanishads des Veda*, str. 489.
407. Srv. Webster, *The White Devil*, V, VI.:
 ». . . they'll remarry
 Ere the worm pierce your winding-sheet, ere the spider
 Make a thin curtain for your epitaphs.«
 [...»Opět budou mít svatbu, dříve než červ se prokouše tvým rubášem, dříve než pavouk upřede jemný závoj pro tvůj epitaf.«]
411. Viz *Inferno*, XXXIII, 46:
 »ed io sentii chiavar l'uscio di sotto
 all' orribile torre.«
 [»V tom zaslech' jsem, jak hrozná věže bránu
 zatloukli dole . . .«]
 Také E. H. Brandley, *Zjevení a skutečnost*, str. 346:
 [»Mé vnější vjemy jsou pro mne stejně soukromé jako mé myšlenky a mé city. V každém případě zůstává moje zkušenost uvnitř mého kruhu, který je navenek uzavřen; a každá sféra, ačkoliv se skládá vždy ze stejných prvků, zůstává neprobadatelnou pro ostatní, které ji obklopují . . . Krátce, nazírán jako zkušenost, která se objevuje v duši, celý svět je pro každého zvláštní a v té určité duši soukromý.«]
427. První verš anglické lidové písně: »London Bridge is falling down, falling down.«
428. Viz *Purgatorio*, XXVI, 148:
 »Ara vos prec per aquella valor
 que vos guida al som de l'escalina,
 sovegna vos a temps de ma dolor.'
 Poi s'ascose nel foco che gli affina.«'
 [»Teď při mocnostech, jež ti schopnost daly
 tu schodištěm jít na hory vrch siný,
 připomeň sobě v čase moje žaly.'
 Pak zmizel v ohni, jenž jim smývá viny.«]
429. *Pervigilium Veneris*. Viz Filoméla v druhé a třetí části.
430. Viz Gerard de Nerval, sonet *El Desdichado*.
431. Viz Kydova *Spanish Tragedy*.
434. Shantih. Opakováno jako zde, formální zakončení Upanišády. Náš ekvivalent k těmto slovům je »pokoj Boží, kterýž převyšuje všeliký rozum.« [Z epistoly sv. Pavla k Filipinským, kap. 4, verš 7.]

Poznámky překladatelů

Eliotova Pustá země — *The Waste Land* — vyšla roku 1922 a je nejen jedním z největších a nejdůležitějších básnických děl moderních, ale také pozoruhodným dokumentem doby, v níž vznikla. Podávajíc velkolepý a pravdivý obraz hluboké krise evropské kultury, přináší něvědomky i doklad myšlenkové desorientace tehdejší inteligence: svědčí o tom úvodní poznámka k páté části básně a poznámka k veršům 366 až 376. Dnes není již třeba k těmto názorům Eliotovým přičiňovat komentář — čas sám je vyvrátil nejpáději.

Při výkladu básně se autor dovolává proslulého díla J. G. Frazera *The Golden Bough* (Zlatá větev) a knihy J. L. Westonové *From Ritual to Romance* (Od rituálu k romanci). Poněvadž tyto knihy nejsou pro českého čtenáře přístupny a poněvadž bez jejich znalosti symbolický aparát Eliotovy básně zůstává nerozlučitelný, je zde třeba alespoň několika slovy naznačit jejich obsah.

The Golden Bough se obírá vykladem podivného kultu, který se udržoval u jezera Nemi: kněz, zvaný Král stromu, pozbýval své funkce, když byl zavražděn otrokem a když tento otrok ulomil z posvátného stromu, pod nímž kněz pobýval, větev; zároveň se stával nástupcem zavražděného, aby ve svůj čas pak sledoval i jeho osud. Po všeobecném rozboru — dílo čítá ve svém posledním vydání třináct silných svazků — dospívá Frazer k závěru, že podle primitivního názoru tento kněz v sobě božským způsobem uzavíral všechnu plodivou moc země a že jeho stárnutím byla tato plodivá moc ohrožována; proto musel být zavražděn mladším a silnějším. Svazky, nadepsané Adonis, Attis, Osiris, se pak soustřeďují zvláště k některým paralelním obřadům. Adonis, Attis i Osiris jsou opět bohy zemské plodnosti, přesněji bohy obilí, a obřady a mythy, které se jich týkají, jsou nesené stejnými představami: jako král stromů vysílen umírá, aby se jeho magická síla obrodila v jeho nástupci, tak umírají s každým podzimem tito bohové, aby na jaře se znovu zrodili. Frazer uvádí pak tyto mythy v přímý vztah i k mythologii křesťanské. Eliotova narážka na Oběšeného boha se vysvětluje také v díle Frazerově: Oběšený bůh — totiž Marsyas, umírající na stromě — je opět obměnou Attisovou, Adonisovou a Osiridovou.

Studie Jessie L. Westonové navazuje na výklady Frazerovy. Ukazuje, že také legenda o Svatém Grálu má svůj původ v kultu úrodnosti: král, zvaný Král Rybář, svým zestárnutím ohrozil plodivost země a Rytíř, který přichází zachránit Pustou

zemi od vyprahlosti, obnoví jeho mládí tím, že jede ke Kapli nebezpečí a tam si žádá kopí a misky, symbolisujících mužské a ženské pohlaví.

Učená poesie Eliotova vyžádala si obsáhlého autorova komentáře. V překladu je tento komentář ještě rozšířen jednak o překlady latinských, francouzských a italských citátů, jednak o původní znění citátů anglických, které autor včlenil přímo do textu básně a které až na malé výjimky jsou v tomto překladu uvedeny v českém znění, aby jeho jazyková souvislost zůstala stejná jako v originále. Panu O. F. Bablerovi děkujeme, že nám dovolil u citátů z Dantovy Božské komedie použítí jeho dosud nevydaného překladu. Všecky poznámky, které nejsou v anglickém textu, jsou zde vyznačeny hranatými závorkami.

Překlad je pořízen podle souborného vydání Eliotova básnického díla (*Collected Poems 1909—1935*) a s přihlédnutím k autorisovanému francouzskému překladu Jeana de Menasce, který vyšel roku 1926 v prvním čísle revue *L'Esprit*.

Obsah

I

Pohřbívání mrtvých

13

II

Hra v šachy

19

III

Kázání ohně

25

IV

Smrt utopením

33

V

Co řekl hrom

37

Poznámky autorovy

45

Poznámka překladatelů

49

T. S. Eliot: PUSTÁ ZEMĚ

The Waste Land

Přeložili Jiřina Hauková a Jindřich Chaloupecký

S kresbou a v úpravě Františka Hudečka

jako zvláštní svazek Knihovny Lyra, kterou řídí Josef Brož,

vydal a vytiskl v počtu 1000 výtisků

B. Stýblo v Praze roku 1947

Cena 60 Kčs